

Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση

Vol 1 (2021)

12ο Πανελλήνιο και Διεθνές Συνέδριο «Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση»

Η σχολική μονάδα κατά την Επείγουσα Διαδικτυακή Εκπαίδευση: μελέτη περίπτωσης του δημοτικού σχολείου Καλάμου Αττικής

Θεοδώρα Παπάζογλου, Απόστολος Κώστας,
Αλιβίζος Σοφός

doi: [10.12681/cetpe.3737](https://doi.org/10.12681/cetpe.3737)

To cite this article:

Παπάζογλου Θ., Κώστας Α., & Σοφός Α. (2022). Η σχολική μονάδα κατά την Επείγουσα Διαδικτυακή Εκπαίδευση: μελέτη περίπτωσης του δημοτικού σχολείου Καλάμου Αττικής. *Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση*, 1, 100-107. <https://doi.org/10.12681/cetpe.3737>

Η σχολική μονάδα κατά την Επείγουσα Διαδικτυακή Εκπαίδευση: μελέτη περίπτωσης του δημοτικού σχολείου Καλάμου Αττικής

Θεοδώρα Παπάζογλου, Απόστολος Κώστας, Αλιβίζος Σοφός
premnt19030@aegean.gr, apkostas@aegean.gr, lsfos@aegean.gr
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζονται τα αποτελέσματα μιας μελέτης περίπτωσης, η οποία εξέτασε την ανταπόκριση του Δ.Σ. Καλάμου Αττικής στην εφαρμογή της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που αποφασίστηκε μετά το κλείσιμο των σχολικών μονάδων, την άνοιξη του 2020, λόγω COVID-19. Η έρευνα συνδύασε ποιοτικές και ποσοτικές μεθόδους συλλογής δεδομένων για να διερευνηθεί την εμπειρία της διευθύντριας, των εκπαιδευτικών και των γονέων/κηδεμόνων των μαθητών του σχολείου. Η ανάλυση των δεδομένων κατέδειξε την ικανοποιητική ανταπόκριση των μαθητών στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση παρά τον εντοπισμό εμποδίων, όπως λίγες ώρες διδασκαλίας, προβλήματα σύνδεσης στο διαδίκτυο, έλλειψη συσκευών, δυσκολία κατανόησης της ύλης, αυξημένη εμπλοκή των γονέων στην μαθησιακή διαδικασία, και αποκλεισμός μερίδας μαθητών. Οι εκπαιδευτικοί της σχολικής μονάδας συνεργάστηκαν μεταξύ τους για την επίλυση προβλημάτων, ενώ υπογράμμισαν την ανάγκη εκ των προτέρων οργάνωσης τοπικών επιμορφώσεων για εκπαιδευτικούς, γονείς και μαθητές. Εντοπίστηκε ισχυρή αρνητική συσχέτιση μεταξύ του βαθμού ευκολίας χρήσης της πλατφόρμας σύγχρονης και ασύγχρονης διδασκαλίας και της πεποίθησης της αποτελεσματικότητας της εκπαιδευτικής διαδικασίας που ανέφεραν οι γονείς. Τέλος, ο ρόλος της διευθύντριας ήταν ενισχυτικός, επεξηγηματικός, συντονιστικός και ενημερωτικός.

Λέξεις κλειδιά: Επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση, σχολική μονάδα, COVID-19

Εισαγωγή

Κατά τη διάρκεια του lockdown, θεοπίστηκε πλαίσιο εξ αποστάσεως διδασκαλίας μη υποχρεωτικής φύσης για τους μαθητές των δημοτικών σχολείων στην Ελλάδα. Αυτό το πλαίσιο, προέβλεπε την υποστήριξη της μαθησιακής διαδικασίας μέσω πλατφόρμας σύγχρονης διδασκαλίας, αλλά και τη χρήση αποθετηρίου με δυνατότητα ασύγχρονης λειτουργίας του από μαθητές και εκπαιδευτικούς. Οι Sharma και Kitchens (2004) ορίζουν την εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση (εξΑΕ) ως τη χρήση διαδικτυακών λειτουργιών, όπως τις εικονικές τάξεις, οι οποίες επιτρέπουν την ψηφιακή συνεργασία και την μάθηση από απόσταση με τη βοήθεια της τεχνολογίας. Πάντως, είναι βέβαιο ότι η εξΑΕ είναι εξ αρχής σχεδιασμένη για να πραγματοποιηθεί διαδικτυακά (Hodges et al. 2020). Η εξΑΕ προσφέρεται με δύο τρόπους ή συνδυασμό αυτών: σύγχρονη και ασύγχρονη διδασκαλία. Το μοντέλο της σύγχρονης διδασκαλίας μοιάζει με την παραδοσιακή τάξη. Η επικοινωνία εκπαιδευτή-εκπαιδευόμενων γίνεται σε πραγματικό χρόνο (Σοφός, Κώστας & Παράσχου, 2015). Ο εκπαιδευτής διδάσκει και οι συμμετέχοντες παρακολουθούν εξ αποστάσεως την διάλεξη την ώρα που πραγματοποιείται, από διαφορετικές τοποθεσίες. Το ασύγχρονο μοντέλο περιλαμβάνει αποστολή υλικού στους εκπαιδευόμενους και μελέτη του υλικού σε διαφορετικό χρόνο για τον κάθε εκπαιδευόμενο, και μπορεί να είναι προτιμότερο σε πληθώρα περιπτώσεων, όπως όταν χρειάζεται οι εκπαιδευόμενοι να διερευνήσουν οι ίδιοι οι εκπαιδευόμενοι μία ενότητα, να μελετήσουν κάτι, ο καθένας στον δικό του ρυθμό, ή όταν είναι δύσκολο να κανονιστεί συνάντηση με όλους τους εκπαιδευόμενους ταυτόχρονα (Σοφός, Κώστας & Παράσχου, 2015).

Σε αντίθεση με την εξΑΕ, η οποία βασίζεται σε προσεκτικό σχεδιασμό εκ των προτέρων, η Επείγουσα Διαδικτυακή Διδασκαλία (ΕΔΔ) αποτελεί μία προσωρινή μετατόπιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας από την δια ζώσης πραγματοποίησή της, στην εξ αποστάσεως, εξαιτίας κάποιας κρίσης. Οι κρίσεις μπορεί να αφορούν την παρεμπόδιση της εκπαιδευτικής λειτουργίας εξαιτίας σεισμών, πλημμύρων ή τυφώνων, πολεμικών συρράξεων ή εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων (Sinclair, 2001). Μόλις η κρίση παρέλθει, η διδασκαλία προσφέρεται και πάλι δια ζώσης, καθώς η χρησιμότητα της διαδικασίας περιορίζεται, ελλείπει άλλων εναλλακτικών, στην προσωρινή αντικατάσταση της παροχής της δια ζώσης εκπαίδευσης. Ο σχεδιασμός, δηλαδή, της εκπαιδευτικής διαδικασίας δεν βασίζεται εξ αρχής στην εξ αποστάσεως πραγματοποίησή του, αλλά αναγκαστικά χρησιμοποιούνται εργαλεία και μέθοδοι από απόσταση, και αποκλειστικά για το αναγκαίο χρονικό διάστημα που διαρκεί η κρίση (Hodges, Moore, Locke, Trust & Bond, 2020).

Υφιστάμενη κατάσταση

Πολλοί ερευνητές ασχολήθηκαν με την αποτελεσματικότητα και τα προβλήματα της ΕΔΔ, κυρίως στην τριτοβάθμια εκπαίδευση: ενώ η επιλογή της συγκεκριμένης εναλλακτικής κρίνεται οφέλιμη (Mohammed, Khidhir, Nazeer & Vijayan, 2020), προβληματισμό προκαλεί η μειωμένη πρόσβαση λόγω έλλειψης σύνδεσης ή συσκευών (Shin & Hickey, 2020), η ένταση των φαινομένων ανισότητας (Shah et al., 2020), υψηλά επίπεδα άγχους (Fernández-Aranda et al., 2020) και ένταση των οικογενειακών διαμαχών (Tsamakis et al., 2020). Η παραπάνω βιβλιογραφία καταδεικνύει ως αναγκαιότητα την περαιτέρω μελέτη της σχολικής μονάδας με σκοπό την καταγραφή της πραγματικότητας της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στις σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Φαίνεται επιτακτική η ανάγκη να εντοπιστεί το κατά πόσο παρουσιάστηκαν αντίστοιχα ή διαφορετικά προβλήματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, όπου η μικρή ηλικία των μαθητών μπορεί να αποτελέσει έναν επιπλέον παράγοντα προβληματισμού για την αποδοτικότητα των μέσων, αλλά και παράγοντα που επιτρέπει ή μάλλον επιβάλλει την εμπλοκή των γονέων στην μαθησιακή διαδικασία. Επιπλέον, η σχέση των εκπαιδευτικών με τους μικρούς μαθητές και οι αυξημένες ανάγκες τους για αλληλεπίδραση με συμμαθητές τους μπορεί να μεγεθύνει τις αρνητικές επιπτώσεις του εγκλεισμού.

Έρευνα

Βασικός σκοπός της παρούσας έρευνας αποτελεί η καταγραφή της ανταπόκρισης των εκπαιδευτικών και των μαθητών του ΔΣ Καλάμου Αττικής και των οικογενειών τους στην ΕΔΔ, το χρονικό διάστημα μεταξύ Μαρτίου 2020 και Μαΐου 2020, μετά την αναστολή της λειτουργίας των σχολικών μονάδων, ως μέτρο πρόληψης της διασποράς του COVID-19.

Ερευνητικά ερωτήματα

Τα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας είναι τα εξής:

1. Πώς ανταποκρίθηκαν οι μαθητές του Δ.Σ. Καλάμου στην ΕΔΔ;
2. Ποιοι παράγοντες εμπόδισαν την εμπλοκή των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία;
3. Με ποιους τρόπους αντιμετωπίστηκαν τυχόν εμπόδια;
4. Με ποιες πρακτικές στήριξαν οι γονείς/κηδεμόνες τους μαθητές κατά τη διάρκεια της ΕΔΔ;
5. Πώς αντιλαμβάνονταν οι εκπαιδευτικοί τον ρόλο τους εν μέσω της ΕΔΔ;

6. Ποιες ήταν οι προσδοκίες των εκπαιδευτικών σχετικά με τη συμμετοχή των μαθητών στην ΕΔΔ και την αποτελεσματικότητα της διαδικασίας;
7. Κατά πόσο βοήθησαν οι επιμορφώσεις που διοργανώθηκαν από τους συντονιστές της εκπαίδευσης ή άλλους φορείς κατά τη διάρκεια της πανδημίας;
8. Ποιος ήταν ο ρόλος του διευθυντή στην οργάνωση της όλης διαδικασίας;

Δείγμα

Το σχολείο το οποίο μελετήθηκε βρίσκεται στον Κάλαμο, ένα χωριό της βορειοανατολικής Αττικής. Στο ΔΣ Καλάμου Αττικής, το σχολικό έτος 2019- 2020 φοιτούσαν 88 μαθητές, στους γονείς των οποίων διανεμήθηκε ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο, δημιουργημένο με Google Forms. Η διάθεση του ερωτηματολογίου ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2020 και ολοκληρώθηκε τον Νοέμβριο του ίδιου έτους. Το σχολείο είναι 6/θέσιο, με 6 αναπληρωτές δασκάλους γενικής αγωγής (ΠΕ70), 5 από τους οποίους παραχώρησαν τηλεφωνική συνέντευξη για την πραγματοποίηση της έρευνας τον Νοέμβριο του 2020. Δεν πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με εκπαιδευτικούς ειδικότητας, καθώς θεωρήθηκε πως η συχνότητα πραγματοποίησης μαθημάτων ήταν χαμηλή, λόγω της μη υποχρεωτικής φύσης της εξ αποστάσεως διδασκαλίας τη δεδομένη χρονική στιγμή.

Μεθοδολογία

Η συλλογή των δεδομένων έγινε με μικτές μεθόδους: επιλέχθηκε η διανομή ερωτηματολογίων στους γονείς και κηδεμόνες, καθώς θεωρήθηκε ως η πιο πρόσφορη μέθοδος συλλογής όσο το δυνατόν μεγαλύτερου αριθμού δεδομένων, εφόσον δεν υπήρχε φυσική εγγύτητα των συμμετεχόντων με την ερευνήτρια. Από την άλλη, οι εκπαιδευτικοί και η διευθύντρια χρειάστηκε να απαντήσουν σε γενικά ερωτήματα μιας ημί- δομημένης συνέντευξης. Θεωρήθηκε σημαντική η ευελιξία και ελευθερία που προσφέρει στον ερευνητή η ημι-δομημένη συνέντευξη να αλλάξει τη σειρά των ερωτήσεων ή να ζητήσει διευκρινίσεις, ανάλογα με την απάντηση που δέχεται, ή να συμπληρώσει με επιπλέον ερωτήματα (Bryman, 2017).

Για την ανάλυση των συνεντεύξεων των εκπαιδευτικών, μετά την απομαγνητοφώνηση, χρησιμοποιήθηκε η θεματική ανάλυση περιεχομένου, όπως ορίζεται από τον Berelson (1952, όπ. Ανάφ. Bryman, 2017). Αναζητήθηκε, λοιπόν, το «πρόδηλο» περιεχόμενο της επικοινωνίας με συστηματικό τρόπο, το οποίο στη συνέχεια κωδικοποιήθηκε σε δύο επίπεδα. Αρχικά, σημειώθηκαν τα σημεία των συνεντεύξεων τα οποία σχετιζόνταν με τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την όλη διαδικασία, τον ρόλο τους αλλά και τις προσδοκίες τους. Σε δεύτερο επίπεδο κωδικοποίησης, προέκυψαν ομαδοποιήσεις των σχολίων (επιλεγμένες πλατφόρμες: μειονεκτήματα και πλεονεκτήματα χρήσης, προβλήματα, επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη, συναισθήματα μαθητών και εκπαιδευτικών, συμμετοχή μαθητών και προσδοκίες, ύλη, υλικό και διδακτικά αντικείμενα). Η ανάλυση των δεδομένων των ερωτηματολογίων έγινε με τη χρήση του στατιστικού εργαλείου SPSS (Superior Performance Software System).

Αποτελέσματα

Πώς ανταποκρίθηκαν οι μαθητές του ΔΣ Καλάμου στην ΕΔΔ;

49 από τους 52 συμμετέχοντες δήλωσαν ότι συμμετείχαν τα τέκνα τους στην εξ αποστάσεως σύγχρονη διδασκαλία, με τους 48 να χρησιμοποιούν το Webex για αυτόν τον σκοπό. Λόγω

της μη υποχρεωτικής φύσης της πραγματοποίησης της σύγχρονης εξ αποστάσεως διδασκαλίας, μόλις 10 συμμετέχοντες δήλωσαν πως οι μαθητές συμμετείχαν καθημερινά στην σύγχρονη διαδικτυακή τάξη, ενώ οι μισοί δήλωσαν ότι την χρησιμοποιούσαν 2 ή 3 φορές την εβδομάδα (n=25). Η συμμετοχή των μαθητών όλων των τάξεων ήταν μεγάλη. Αναφέρθηκαν μεμονωμένα προβλήματα μαθητών που δεν μπορούσαν να συμμετέχουν λόγω έλλειψης συσκευών ή σύνδεσης στο διαδίκτυο, γεγονός που προβλημάτισε τους εκπαιδευτικούς. Μόλις το 25% των ερωτηθέντων βρήκε την εξ αποστάσεως διαδικτυακή εκπαίδευση πολύ ή αρκετά αποτελεσματική, ενώ το 41% δεν έμεινε καθόλου ικανοποιημένο ή θεώρησε ότι ήταν λίγο αποτελεσματική.

Κατά την στατιστική ανάλυση των δεδομένων των ερωτηματολογίων, χρησιμοποιήθηκε ο δείκτης συνάφειας Pearson's r , για τις ερωτήσεις που αφορούσαν τον χαρακτηρισμό του βαθμού ευκολίας χρήσης της σύγχρονης, αλλά και της ασύγχρονης πλατφόρμας, όπως αναφέρθηκε από τους γονείς, με την πεποίθηση της αποτελεσματικότητας της εξ αποστάσεως διαδικασίας. Αυτή η ανάλυση έδειξε ότι υπάρχει συσχέτιση μεταξύ του βαθμού ευκολίας χρήσης της πλατφόρμας σύγχρονης εκπαίδευσης και της πεποίθησης για την αποτελεσματικότητα της διαδικασίας που δήλωσαν οι γονείς, $r = .413$, $n = 52$, $p = .002$.

Αντίστοιχα, φάνηκε ότι υπάρχει συσχέτιση μεταξύ του βαθμού ευκολίας χρήσης της ασύγχρονης πλατφόρμας και της πεποίθησης για την αποτελεσματικότητα της διαδικασίας, $r = .418$, $n = 52$, $p = .002$. Η στατιστική ανάλυση δείχνει πως όσο πιο εύκολη φάνηκε στους μαθητές η χρήση της ασύγχρονης και της σύγχρονης πλατφόρμας, τόσο πιο αναποτελεσματική φάνηκε στους γονείς η εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Διαφαίνεται, δηλαδή, ότι οι γονείς μπορεί να υιοθέτησαν την πεποίθηση ότι η επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση δεν είχε αποτέλεσμα επειδή ακριβώς οι μαθητές χειρίστηκαν με ευκολία τις πλατφόρμες για την διεξαγωγή των μαθημάτων. Δεν εντοπίστηκε κάποια στατιστική συσχέτιση μεταξύ του μορφωτικού επιπέδου των γονέων και της στάσης τους στην όλη διαδικασία.

Ποιοι παράγοντες εμπόδισαν την εμπλοκή των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία;

Η ανάλυση των δεδομένων κατέδειξε τα εξής εμπόδια:

- Ελλιπής οργάνωση από την κυβέρνηση, μηδενικές παροχές, λογαριασμοί στο ΠΣΔ
- Λίγες ώρες διδασκαλίας, μειωμένη επαφή με συμμαθητές και εκπαιδευτικό
- Δυσκολία κατανόησης ύλης, ιδιαίτερα για μικρούς μαθητές, αυξημένη εμπλοκή γονέων
- Προβλήματα αποστολής/ διόρθωσης ασκήσεων, προσαρμογή ύλης
- Πρόβλημα εύρεσης κατάλληλου χώρου, χρήση κάμερας/ μικροφώνου
- Διαμοιρασμός συσκευών με άλλους/ έλλειψη συσκευών, προβλήματα σύνδεσης.

Άλλες δυσκολίες που αντιμετώπισε η σχολική μονάδα κατά την μετάβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, σύμφωνα με την διευθύντρια, ήταν η δυσκολία στην σύνταξη του ωρολόγιου προγράμματος, η μεταβίβαση πολλαπλών εγγράφων του υπουργείου στους ενδιαφερόμενους, τα προβλήματα «διάθεσης» από μερίδα γονέων, η φτωχή οργάνωση του helpdesk του ΠΣΔ, η έλλειψη μέσων του σχολείου (συσκευές, σύνδεση στο διαδίκτυο) για να ανταποκριθεί στις ανάγκες μαθητών που δεν είχαν τα απαραίτητα μέσα ή δυσκολεύονταν με τον διαμοιρασμό συσκευής μέσα στην οικογένεια, και η μη υποχρεωτικότητα συμμετοχής στην εκπαιδευτική διαδικασία εξ αποστάσεως.

Με ποιους τρόπους αντιμετωπίστηκαν τυχόν εμπόδια;

Τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και η διευθύντρια εντόπισαν ένα βασικό πρόβλημα στον αποκλεισμό μαθητών από την εκπαιδευτική διαδικασία, με την διευθύντρια να εστιάζει στην αδυναμία της σχολικής μονάδας να αντιμετωπίσει το πρόβλημα, λόγω έλλειψης συσκευών αλλά και ανύπαρκτης σύνδεσης στο διαδίκτυο. Σε άλλη περίπτωση θα μπορούσε το σχολείο να δανείσει στους μαθητές τον εξοπλισμό του ή να παραχωρήσει τις εγκαταστάσεις του σχολείου για την παρακολούθηση των μαθημάτων. Επίσης, η διευθύντρια εξήγησε την απουσία κάποιων μαθητών λόγω της προαιρετικής φύσης της εκπαιδευτικής διαδικασίας, ενώ οι εκπαιδευτικοί εστίασαν στο γεγονός της αποχής, αποφεύγοντας να πιθανολογήσουν την αιτία.

Με ποιες πρακτικές στήριξαν οι γονείς και οι κηδεμόνες τους μαθητές κατά τη διάρκεια της ΕΔΔ;

Συνολικά, πάνω από το 85% των γονέων δήλωσαν ότι έχουν πολύ καλή ή αρκετά καλή σχέση με τις διάφορες συσκευές, και καταφέρνουν να λειτουργούν τις συσκευές με ικανοποιητικό τρόπο (n=47). Στη συντριπτική πλειοψηφία των νοικοκυριών (n=44), οι γονείς αναφέρθηκε ότι ήταν εκείνοι που πρόσφεραν βοήθεια στο μαθητή κατά τη διάρκεια της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Σε κάποιες περιπτώσεις, εκτός από τους γονείς, βοηθούσαν τα μεγαλύτερα αδέρφια, ενώ μόλις 5 μαθητές δεν χρειάστηκαν βοήθεια για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Μάλιστα, η παρεχόμενη υποστήριξη για 31 μαθητές ήταν περισσότερη στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, σε σύγκριση με την βοήθεια που χρειάζονταν οι μαθητές κατά την διά ζώσης διδασκαλία. Μόλις τέσσερις μαθητές ήταν αυτοί που χρειάστηκαν λιγότερη υποστήριξη από γονείς ή άλλους, ενώ σε 17 νοικοκυριά δεν εντοπίστηκε διαφορά στην απαιτούμενη βοήθεια, είτε εξ αποστάσεως, είτε διά ζώσης. Οι μαθητές είχαν διαφορετικές ανάγκες οι οποίες χρειάστηκε να καλυφθούν με την βοήθεια των γονέων/ κηδεμόνων. Οι γονείς πρόσφεραν πρακτική βοήθεια στην πληκτρολόγηση και αποστολή των ασκήσεων, σε προβλήματα με την σύνδεση, ή στήριξαν τους μαθητές κατά τη διάρκεια της σύγχρονης διδασκαλίας.

Πώς αντιλαμβάνονταν οι εκπαιδευτικοί τον ρόλο τους εν μέσω της ΕΔΔ;

Οι εκπαιδευτικοί θεώρησαν ότι ανταποκρίθηκαν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στις νέες απαιτήσεις του διδακτικού έργου, ιδιαίτερος αν ληφθούν υπόψη οι συνθήκες έκτακτης ανάγκης και ο μηδενικός χρόνος προετοιμασίας για μετατροπή της διδασκαλίας εξ αποστάσεως. Το e-class ήταν κατά γενική ομολογία εύκολο στη χρήση, και οι εκπαιδευτικοί το χρησιμοποιούσαν ως αποθετήριο, ανεβάζοντας ασκήσεις, θεωρία, κουίζ, συνδέσμους, παιχνίδια και βίντεο. Οι περισσότεροι χρησιμοποίησαν εξωτερικούς συνδέσμους ή προσαρμοσμένο υλικό σε μορφή εγγράφου. Οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν πως για να είναι αποτελεσματικοί η διαδικασία, χρειάστηκε να αφιερώσουν πολύ περισσότερο προσωπικό χρόνο από ότι στην διά ζώσης διδασκαλία.

Ποιες ήταν οι προσδοκίες των εκπαιδευτικών σχετικά με τη συμμετοχή των μαθητών στην ΕΔΔ και την αποτελεσματικότητα της διαδικασίας;

Όλοι οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν πως η πραγματικότητα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης ξεπέρασε τις προσδοκίες τους, αναφορικά με τη συμμετοχή των μαθητών, την επίδοσή τους, ή την αποδοτικότητα των πλατφορμών. Σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς των τάξεων, οι μαθητές ήταν χαρούμενοι με τη συμμετοχή τους στη σύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Η διευθύντρια έκρινε την εξ αποστάσεως εκπαίδευση που προσφέρθηκε από την σχολική μονάδα ως αποτελεσματική, παρά τα αρχικά προβλήματα, και αυτό το απέδωσε σε δύο

λόγους: στην ετοιμότητα της ίδιας να ανταποκριθεί στα νέα δεδομένα, λόγω της καλής της σχέσης με την τεχνολογία, και στο γεγονός ότι το σχολείο απαρτιζόταν σε ποσοστό 100% από αναπληρωτές εκπαιδευτικούς, «νέους σε ηλικία», οι οποίοι είχαν θετική στάση απέναντι στη χρήση της τεχνολογίας στην εκπαίδευση και προθυμία να δοκιμάσουν νέες μεθόδους.

Κατά πόσο βοήθησαν οι επιμορφώσεις που διοργανώθηκαν από τους συντονιστές της εκπαίδευσης ή άλλους φορείς την εκπαιδευτική διαδικασία κατά τη διάρκεια της πανδημίας;

Τρεις από τους 5 συμμετέχοντες συμμετείχαν στις επιμορφώσεις που οργανώθηκαν για τους εκπαιδευτικούς κατά τη διάρκεια του lockdown, αλλά ανέφεραν πως δεν βρήκαν ιδιαίτερα διαφωτιστικό το περιεχόμενό τους. Από τους περισσότερους συμμετέχοντες, όμως, υπογραμμίστηκε η ανάγκη δημιουργίας επιμορφωτικών προγραμμάτων από το υπουργείο, για όλους, εκπαιδευτικούς, μαθητές και γονείς.

Ποιος ήταν ο ρόλος του διευθυντή στην οργάνωση της όλης διαδικασίας;

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε για την μετάβαση από την διά ζώσης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση οργανώθηκε από την διευθύντρια του σχολείου. Σύμφωνα και με τις οδηγίες του υπουργείου, η διευθύντρια καθοδήγησε τους εκπαιδευτικούς της σχολικής μονάδας για να φτιάξουν λογαριασμούς στο ΠΣΔ, διευκόλυνε την διαδικασία εγγραφής των μαθητών στο ΠΣΔ και αντιμετώπισε προβλήματα σύνδεσης που προέκυψαν με συγκεκριμένους μαθητές, συνέταξε το ωρολόγιο πρόγραμμα της σχολικής μονάδας το οποίο απέστειλε στους γονείς μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

Επιπλέον, συμμετείχε σε τηλεδιασκέψεις της συντονίστριας εκπαιδευτικού έργου ενώ διαμοιραζόταν τις πληροφορίες που κατέφταναν μέσω των εγκυκλίων του υπουργείου με τους ενδιαφερόμενους και ενημέρωνε προσωπικό και γονείς για τυχόν σημαντικές πληροφορίες ή αλλαγές που προέκυπταν. Τέλος, συμμετείχε στην ομάδα υποστήριξης της σχολικής μονάδας μαζί με την εκπαιδευτικό της πληροφορικής, με την οποία διοργάνωσε δοκιμαστικές συνεδρίες σύγχρονης επικοινωνίας για τους εκπαιδευτικούς του σχολείου. Η ίδια δήλωσε πως τα διευθυντικά της καθήκοντα διαφοροποιήθηκαν λόγω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, φαίνεται ότι η Επείγουσα Διαδικτυακή Διδασκαλία, η οποία υιοθετήθηκε ως εναλλακτική μέθοδος πραγματοποίησης της εκπαιδευτικής διαδικασίας, είχε θετικό πρόσημο, παρά τα εμπόδια που δημιουργήθηκαν στην εφαρμογή (Talidong, 2020). Τα σημαντικότερα εμπόδια που εμφανίζονται αποτελούν οι τεχνολογικοί φραγμοί (συσκευές και διαδίκτυο). Επίσης, εντοπίζονται πρακτικά προβλήματα που σχετίζονται με τον τρόπο με τον οποίο παρέχουν οι εκπαιδευτικοί ανατροφοδότηση στους μαθητές, καθώς επίσης και την αποτελεσματική διδασκαλία όλων των διδακτικών αντικειμένων ή συγκεκριμένων κεφαλαίων.

Ο συνδυασμός σύγχρονης και ασύγχρονης εκπαίδευσης φαίνεται αποτελεσματικός, όπως κατέδειξε και η έρευνα των Mohammed, Khidhir, Nazeer & Vijayan (2020), όμως η ασύγχρονη εκπαίδευση μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένη εμπλοκή των γονέων στην εκπαιδευτική διαδικασία, για την επεξήγηση του υλικού στους μαθητές, ιδιαίτερα των μικρότερων τάξεων. Αυτή η εμπλοκή δεν επιδιώκεται από τους γονείς και απορροφά χρόνο ο οποίος δεν υπάρχει για να διατεθεί. Εξάλλου, το μεγαλύτερο ποσοστό των μαθητών χρειάστηκε περισσότερη βοήθεια από ότι συνέβαινε στη διά ζώσης εκπαίδευση. Τίθεται λοιπόν το ερώτημα του κατά

πόσο ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης οι μαθητές οι οποίοι μπορεί να μην έχουν τη δυνατότητα να βοηθηθούν από τους γονείς τους.

Οι εκπαιδευτικοί από την άλλη, οι οποίοι ξεκίνησαν την εξ αποστάσεως εκπαίδευση με συναισθήματα άγχους και πίεσης, είδαν με την πάροδο του χρόνου την κατάσταση να βελτιώνεται, τους μαθητές να συμμετέχουν όλο και περισσότερο στην εκπαιδευτική διαδικασία και την ύλη των μαθημάτων να προχωρά. Φυσικά, ο νέος ρόλος των εκπαιδευτικών απαιτήσε από τους ίδιους να κινηθούν με δική τους πρωτοβουλία για την επιμόρφωσή τους και την επίλυση αποριών σε σχέση με τις πλατφόρμες που χρησιμοποιήθηκαν, αφού οι τυπικές επιμορφώσεις του υπουργείου φαίνεται να ήρθαν πολύ αργά, έρρημα που συμφωνεί με την υπάρχουσα βιβλιογραφία (Whalen, 2020). Η συνεργασία με τους συναδέλφους αποτέλεσε κλειδί για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των δυσκολιών που εμφανίστηκαν (Aliyyah, et al., 2020).

Επιπλέον, τα όρια μεταξύ διδακτικού και προσωπικού χρόνου, καθώς και επικοινωνίας μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικών, θόλωσαν αρκετά. Το διδακτικό ωράριο επεκτάθηκε, οι ασκήσεις και οι απορίες κατέφθαναν όλη μέρα, και τα προσωπικά μέσα κοινωνικής δικτύωσης επιστρατεύτηκαν για την αποτελεσματικότερη επικοινωνία με την μαθητική κοινότητα (Johnson, Veletsianos & Seaman, 2020). Τόσο οι εκπαιδευτικοί, όσο και η διευθύντρια προσπάθησαν να διευκολύνουν τους μαθητές και τις οικογένειές τους, με σκοπό να συμπεριληφθούν όσο το δυνατόν περισσότεροι μαθητές σε αυτό το διαδικτυακό εγχείρημα. Γονείς, μαθητές και εκπαιδευτικοί φαίνεται να προτιμούν την διά ζώσης διδασκαλία. Άλλωστε, τίθενται ζητήματα κοινωνικοποίησης των μαθητών, καθώς και ψυχικής υγείας, αφού πρωταρχικός στόχος του δημοτικού σχολείου δεν είναι η εκμάθηση γραφής και ανάγνωσης, αλλά η κοινωνικοποίηση των μικρών μαθητών. Επίσης, οι γονείς φαίνονται απογοητευμένοι με την προχειρότητα της οργάνωσης του εγχειρήματος από τους αρμόδιους φορείς και την έλλειψη ευαισθητοποίησης για τους «μη έχοντες». Παρόμοια ζητήματα ανισότητας θίγουν και άλλοι ερευνητές (Abel, 2020; Czerniewicz et al., 2020; Onyema et al., 2020).

Περιορισμοί

Η συγκεκριμένη έρευνα, ως μελέτη περίπτωσης, δεν επιχειρεί να γενικεύσει τα συμπεράσματά της στον γενικό πληθυσμό. Παρόλα αυτά, δίνει στους ενδιαφερόμενους, ερευνητές, εκπαιδευτικούς, φοιτητές και φορείς, μια λεπτομερή ματιά εις βάθος της αντίδρασης του ΔΣ Καλάμου Αττικής στην εφαρμογή της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που εφαρμόστηκε κατά το δεύτερο τρίμηνο της σχολικής χρονιάς 2019-2020. Η διερεύνηση των εμπειριών των γονέων και μαθητών του σχολείου, αλλά και η απεικόνιση της κατάστασης από την πλευρά των εκπαιδευτικών και της διευθύντριας, προσφέρουν ανεκτίμητες πληροφορίες για την νέα καθημερινότητα των μαθητών, τα προβλήματα που αντιμετώπισαν, και τον αγώνα των εκπαιδευτικών για παροχή ποιοτικής εκπαίδευσης σε όσο το δυνατόν περισσότερους μαθητές. Οι περιορισμοί της παρούσας έρευνας, εκτός από το μικρό μέγεθος του δείγματος, περιλαμβάνουν επίσης και τον τρόπο διαμοιρασμού των ερωτηματολογίων στους γονείς των μαθητών, ο οποίος έγινε διαδικτυακά και μπορεί να απέκλεισε κάποιους γονείς από την διαδικασία. Ένας άλλος περιορισμός της έρευνας αποτελεί το γεγονός ότι δεν μελετήθηκαν οι μαθητές που φοιτούσαν στο τμήμα ένταξης του σχολείου ή/και συνοδεύονταν από εκπαιδευτικό παράλληλης στήριξης.

Προτάσεις

Μελλοντικά, και με δεδομένα πλέον τα νέα περιοριστικά μέτρα που οδήγησαν εκ νέου στο κλείσιμο των σχολικών μονάδων όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης, θα είχε ενδιαφέρον να εντοπίσουμε τυχόν αλλαγές στις εμπειρίες, την καθημερινότητα και τις απόψεις των γονέων των μαθητών του συγκεκριμένου σχολείου. Η καθημερινή πραγματοποίηση της σύγχρονης διδασκαλίας και η πρόβλεψη του υπουργείου για παροχή συγκεκριμένου αριθμού συσκευών προς διευκόλυνση των μαθητών με δυσκολίες στην πρόσβαση, μπορεί να επιφέρει ενδιαφέρουσες μεταβολές στις εμπειρίες των συμμετεχόντων.

Αναφορές

- Abel Jr, A. (2020). The phenomenon of learning at a distance through emergency remote teaching amidst the pandemic crisis. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1), 127-143.
- Aliyyah, R. R., Rachmadtullah, R., Samsudin, A., Syaodih, E., Nurtanto, M., & Tambunan, A. R. S. (2020). The perceptions of primary school teachers of online learning during the COVID-19 pandemic period: A case study in Indonesia. *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, 7(2), 90-109.
- Bryman, A. (2017). *Μέθοδοι κοινωνικής έρευνας*. Αθήνα: Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός.
- Czerniewicz, L., Agherdien, N., Badenhorst, J., Belluigi, D., Chambers, T., Chili, M., & Ivala, E. (2020). A Wake-Up Call: Equity, Inequality and Covid-19 Emergency Remote Teaching and Learning. *Postdigital Science and Education*, 1-22.
- Fernández-Aranda, F., Casas, M., Claes, L., Bryan, D. C., Favaro, A., Granero, R., ... & Menchón, J. M. (2020). COVID-19 and implications for eating disorders. *European Eating Disorders Review*, 28(3), 239.
- Hodges, C., Moore, S., Locke, B., Trust, T., & Bond, A. (2020). The difference between emergency remote teaching and online learning. *Educause Review*, 27.
- Johnson, N., Veletsianos, G., & Seaman, J. (2020). "U.S. Faculty and Administrators' Experiences and Approaches in the Early Weeks of the COVID-19 Pandemic." *Online Learning* 24: 2.
- Mohammed, A. O., Khidhir, B. A., Nazeer, A., & Vijayan, V. J. (2020). Emergency remote teaching during Coronavirus pandemic: the current trend and future directive at Middle East College Oman. *Innovative Infrastructure Solutions*, 5(3), 1-11.
- Onyema, E. M., Eucheria, D. N. C., Obafemi, D. F. A., Sen, S., Atonye, F. G., Sharma, D. A., & Alsayed, A. O. (2020). Impact of Coronavirus Pandemic on Education. *Journal of Education and Practice*, 11(13), 108-121.
- Shah, K., Mann, S., Singh, R., Bangar, R., & Kulkarni, R. (2020). Impact of COVID-19 on the Mental Health of Children and Adolescents. *Cureus*, 12(8).
- Sharma, S. K., & Kitchens, F. L. (2004). Web services architecture for m-learning. *Electronic Journal of e-Learning*, 2(1), 203-216.
- Shin, M., & Hickey, K. (2020). Needs a little TLC: examining college students' emergency remote teaching and learning experiences during COVID-19. *Journal of Further and Higher Education*, 1-14.
- Sinclair, M. (2001). Education in emergencies. *Learning for a future: Refugee education in developing countries*, 1-84.
- Talidong, K. J. (2020). Implementation of emergency remote teaching (ERT) among Philippine teachers in Xi'an, China. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1), 196-201.
- Tsamakis, K., Rizos, E., Manolis, A. J., Chaidou, S., Kypourouopoulos, S., Spartalis, E., & Triantafyllis, A. S. (2020). [Comment] COVID-19 pandemic and its impact on mental health of healthcare professionals. *Experimental and Therapeutic Medicine*, 19(6), 3451-3453.
- Whalen, J. (2020). Should Teachers Be Trained in Emergency Remote Teaching? Lessons Learned from the COVID-19 Pandemic. *Journal of Technology and Teacher Education*, 28(2), 189-199.
- Σοφός, Α., Κώστας, Α., & Παράσχου, Β. (2015). Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. [Κεφάλαιο Συγγράμματος]. Στο Σοφός, Α., Κώστας, Α., & Παράσχου, Β. (2015). *Online εξ αποστάσεως εκπαίδευση*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. κεφ 4. Ανακτήθηκε 10 Δεκεμβρίου 2020 από <http://hdl.handle.net/11419/185>